

”Jak wspomóc dziecko z dysleksją, dysgrafią i dysortografią”

Trudności w nauce o charakterze specyficznym są coraz częściej diagnozowanymi problemami w nabywaniu podstawowych umiejętności szkolnych w obszarze czytania i pisania. Wydaje się, że nie ma w szkole takiej klasy, w której nie byłoby ucznia przejawiającego tego typu trudności w nauce. W podręcznikach często noszą one miano dysleksji rozwojowej. Dzielą się na dysleksję, dysortografię oraz dysgrafię, przy czym:

- dysleksja to specyficzne trudności w nauce czytania (często towarzyszą im trudności w pisaniu),
- dysortografia to specyficzne trudności w komunikowaniu się za pomocą pisma, dotyczące szczególnie opanowania poprawnej pisowni (popelnianie licznych błędów, w tym ortograficznych, mimo znajomości zasad pisowni i interpunkcji);
- dysgrafia to specyficzne trudności w opanowaniu poziomu graficznego pisma (pod względem czytelności, estetyki – inaczej: niski poziom graficzny pisma).

Ponadto jest jeszcze dyskalkulia czyli specyficzne problemy w nauce matematyki.

Terminem głęboka dysleksja zostały nazwane przypadki bardzo nasilonych specyficznych trudności w czytaniu i pisaniu a rozpoznanie to zostało zaproponowane przez Martę Bogdanowicz w 2000r.

Po tym krótkim wstępie, ogólnie opiszę i wymienię niektóre z wielu symptomów, które charakteryzują trudności określane jako dysleksja, dysortografia i dysgrafia. Trudności te mogą występować w sposób izolowany (osobno) lub razem, w różnych kombinacjach a wynikać mogą z deficytów w obszarach percepcji słuchowej i/bądź wzrokowej, zaburzonej orientacji przestrzennej i/lub rozwoju ruchowego czy zaburzonego rozwoju lateralizacji.

SYMPTOMY DYSLEKSJI:

- czytanie wolne, żmudne, ociężałe, nierówne, nie płynne, z pauzami, pomijanie znaków przestankowych, bez modulacji głosu,
- długo utrzymywane czytanie sposobem głoskowania lub sylabizowania z syntezą,

- czytanie z licznymi błędami tj.:
  - dodawanie/pomijanie/przestawianie kolejnością liter/sylab w wyrazie,
  - zamiana (mylenie) liter podobnych kształtem,
  - przekręcanie końcówek wyrazów,
  - zgadywanie wyrazów,
  - mylenie wyrazów o podobnej strukturze np. *las- los-lis*;
  - nieprawidłowe odczytywanie przedrostków np. *pod-jazd, od-jazd*;
- gubienie się tekście w trakcie czytania (pomijanie/mylenie linijek lub odczytywanie ich ponownie),
- szybka męczliwość czytaniem,
- brak zrozumienia lub częściowe rozumienie czytanych treści,
- trudności w uczeniu się ze słuchu na lekcji, efektywnego korzystanie z wykładu,
- trudności w rozumieniu złożonych poleceń i instrukcji do zadań,
- uboższe słownictwo bierne i czynne,
- trudności w opowiedzeniu czytanych/słuchanych treści.

SYMPTOMY DYSORTOGRAFII:

- liczne błędy ortograficzne, pomimo znajomości zasad ortograficznych
- liczne błędy specyficzne polegające na:
  - dodawanie/pomijanie/przestawianie kolejnością/podwajanie liter/sylab w wyrazie,
  - opuszczanie końcówek wyrazów,
  - pojawianie się pisma lustrzanego,
  - mylenie liter podobnych kształtem np. *w-m-n, p-b-d-g, l-t-ł*,
  - problem z przenoszeniem wyrazów do następnej linijki,
  - błędy w zapisie w nosowości głosek –*om, -ą, -on, ę, -en, -em*,
  - błędy w zapisie zmiękczeń i głosek *i – j*,

- błędy słuchowe – mylenie w zapisie głosek *s-z*, *k-g*, *w-f*, *d-t* itd., czyli tych podobnie brzmiących,
- łączenie przyimków z rzeczownikami,
- niekiedy pojawianie się tzw. przygłosów tj. dodatkowa litera „y” np. „lyalya” zamiast „lala”;
- osłabiona pamięć wzrokowa powodująca, że dziecko raz pisze wyraz poprawnie a za chwile z błędem i ma trudność w zauważeniu błędu przy kontroli zapisu,
- trudności z pisaniem ze słuchu,
- trudności z zapamiętaniem kształtu liter,
- trudności w zapisie wyrazów dłuższych i mniej znanych,
- błędy gramatyczne w wypowiedziach ustnych i pisemnych,
- trudności w konstruowaniu wypowiedzi pisemnych na określony temat.

SYMPTOMY DYSGRAFII:

- brzydkie, nieczytelne lub mało czytelne pismo,
- niekształtne litery np. kanciaste,
- zmienna wielkość liter w wyrazie lub ich nachylenie,
- brak łączy międzyliterowych,
- zbyt duże lub za małe odstępy między zapisanymi wyrazami,
- puszczanie drobnych detali graficznych (np. kresek, kropek nad literami),
- trudności z rozplanowaniem pisma na stronie zeszytu,
- trudności z utrzymaniem pisma w liniaturze,
- wolne tempo pisania, czego wynikiem mogą być niedokończone notatki z lekcji,
- szybka męczliwość i/lub obolałość ręki piszącej,
- często nieprawidłowy chwyt narzędzia pisarskiego.

Dziecko, u którego istnieje ryzyko wystąpienia specyficznych trudności w uczeniu się lub ma już je zdiagnozowane, potrzebuje więcej czasu, aby nabywać umiejętności czytania i pisania, co często wymaga od niego i jego opiekunów wiele wysiłku i mobilizacji. Należy jednak podkreślić, że trudności te nie oznaczają, że dziecko ma ograniczone możliwości intelektualne, wręcz przeciwnie - dość często są to dzieci z ilorazem inteligencji ponad przeciętną.

Wpływ rodziców na małego, które przejawia tego typu problemy w uczeniu się jest niepodważalny. Rodzice/opiekunowie odgrywają w życiu dziecka niezwykle ważną rolę, także w życiu edukacyjnym. Mówi się że:

Rodzice powinni:

- zrozumieć i zaakceptować problem dziecka (wychowanek nie jest leniwy czy mało zdolny, potrzebuje tylko właściwie ukierunkowanej pomocy innych osób, spokojnie tłumaczyć);
- nauczyć dziecko stałego korzystania ze słowniczka ortograficznego;
- czytać wspólnie z dzieckiem i wzbudzać u dziecka potrzebę czytania dla przyjemności (najlepiej by wychowanek czytał, choćby krótkie teksty na temat, który go interesuje, ciekawi, fascynuje☺); po przeczytaniu fragmentu książki/artykułu dziecko powinno spróbować opowiedzieć treści swoimi słowami;
- ćwiczyć pisanie ze słuchu i z pamięci;
- poznać mocne strony dziecka (bo KAŻDE dziecko je ma☺);
- umacniać i wspierać w dziecku pozytywne wartości, zainteresowania, tak by mogło czuć swoją siłę, sprawczość, pewność siebie itp.; udzielanie pochwał, zwłaszcza za przejawianie inicjatywy i samodzielności;
- zapewnić mu warunki do pracy – przygotować miejsce w pokoju (biurko - w czasie nauki warto usunąć z biurka wszystkie zbędne przedmioty), dobrze oświetlone i uporządkowane, gdzie nie będzie dobiegać odgłos TV/radia itp., pomieszczenie powinno być wywietrzone☺;
- wzmacniać pozytywnie, czyli nagradzać pochwałą nawet za drobne sukcesy (najlepiej stosując pochwały opisowe - opisanie tego, co widzimy, słyszymy, wpływu jego zachowania, tego, co to mówi o nim) i nadzorować systematyczną pracę, aby dziecko mogło utrzymywać właściwą, a przynajmniej wystarczającą, motywację do pracy;
- wzmacniać poczucie wartości poprzez docenianie starań i wysiłków dziecka i supiać się właśnie na tym, a nie tylko na efektach pracy;

- wspólnie świętować sukcesy w nauce, podkreślać wkład dziecka w ich osiągnięcie;
- wspólnie analizować trudności np. oparte o schemat:
 KROK 1: Zaproś dziecko do rozmowy i nazwij problem;
 KROK 2: Zapytaj dziecko, jak widzi tę sytuację i co czuje w związku z nią;
 KROK 3: Podziel się swoim punktem widzenia, na temat problemu, który spostrzegasz;
 KROK 4: Poszukajcie wspólnie rozwiązań i wybierzcie takie, które odpowiada obu stronom, koniecznie ustalcie termin jego weryfikacji.

Czego rodzice robić nie powinni:

- doświadczając trudności dziecka w nauce nie myśleć o nim jako o leniuchu i o kimś, kto przejawia złą wolę czy jest złośliwe i głupie;
- nie oczekiwać natychmiastowych efektów żmudnej, często monotonnej i długotrwałej pracy (uzbroić się w CIERPLIWOSĆ☺);
- nie porównywać dziecka z innymi, szczególnie z rówieśnikami czy rodzeństwem;
- nie podważać przy dziecku autorytetu nauczycieli i terapeutów, którzy wspomagają go w procesie edukacji;
- nie usprawiedliwiać niechęci dziecka do wykonywania ćwiczeń ale cierpliwie je motywować i wspierać, by podjęło pracę;
- nie wyręczać dziecka z obowiązków szkolnych, nie odrabiać za niego prac domowych i nie poprawiać jego błędów w pracach pisemnych.

W inny sposób ujęła wskazówki dla rodziców prof. dr hab. Marta Bogdanowicz tworząc **Dekalog dla rodziców dzieci dyslektycznych:**

NIE - "nie czyń bliźniemu, co Tobie niemiłe"

1. Nie traktuj dziecka jak chorego, kalekiego, niezdolnego, złego lub leniwego.
2. Nie karz, nie wyśmiewaj dziecka w nadziei, że zmobilizujesz je to do pracy.
3. Nie łudź się, że dziecko "samo z tego wyrośnie", "weźmie się w garść", "przysiądzie fałdów" lub że ktoś je z tego "wyleczy".

4. Nie spodziewaj się, że kłopoty dziecka pozbawionego specjalistycznej pomocy ograniczą się do czytania i pisania i skończą się w młodszych klasach szkoły podstawowej.

5. Nie ograniczaj dziecku zajęć pozalekcyjnych, aby miało więcej czasu na naukę, ale i nie zwalnij go z systematycznych ćwiczeń.

TAK - "strzeżonego Pan Bóg strzeże".

6. Staraj się zrozumieć swoje dziecko, jego potrzeby, możliwości i ograniczenia, aby zapobiec trudnościami szkolnym.

7. Spróbuj jak najwcześniej zaobserwować trudności dziecka: na czym polegają i co jest ich przyczyną. Skonsultuj się ze specjalistą (psychologiem, pedagogiem, logopedą).

8. Aby jak najwcześniej pomóc dziecku:

- zaobserwuj w codziennej pracy z dzieckiem, co najskuteczniej mu pomaga,
- korzystaj z odpowiedniej literatury i fachowej pomocy nauczyciela - terapeuty (w formie terapii indywidualnej i grupowej),
- bądź w stałym kontakcie z nauczycielem i pedagogiem szkolnym.

9. Bądź życzliwym, pogodnym, cierpliwym przewodnikiem i towarzyszem swego dziecka w jego kłopotach szkolnych.

10. Chwal i nagradzaj dziecko nie tyle za efekty jego pracy, ile za włożony w nią wysiłek. Spraw, aby praca z dzieckiem była przyjemna dla was obojga.

Poniżej podaję zaledwie kilka przykładowych ćwiczeń, które wspomagają naukę czytania i pisania.

Przykładowe ćwiczenia usprawniające czytanie i pisanie (wersja dla rodziców i uczniów do pracy w domu)

1. **Szukanie liter.**

W podanych niżej zdaniach brakuje w każdym wyrazie jednej litery. Odgadnij je i dopisz prawidłowo.

_nia _ubi _eździć _owerem. (*Ania lubi jeździć rowerem*)

_atrycja _ięknie _piewa. (*Patrycja pięknie śpiewa*)

_iotrek _est _portowcem.   (*Piotrek jest sportowcem*)
_ikola _uka _oleżanki.   (*Nikola szuka koleżanki*)
_ożena _upuje _ody.   (*Bożena kupuje lody*)
_anek _e. _abłko.   (*Janek je jabłko*)
_ama z _atą _oszli _o _klepu.   (*Mama z z tatą poszli do sklepu*)

2. Tworzenie nowych wyrazów z liter.

Paulina – lina, ul, na, lipa, Ula, Nil

Baletnica – nic, cal, bal, lata, balet, lina, taca,

Kwiatuszek - kwiat, stuka, tusza, wiesz, wita, kasza

Biedronka – dron, kanie, bidon, rok,

Parasolka - para, pas, pora, paka, rasa, rosa, ropa, rak, rok, sala, sok, kos, los, las, laska, krasa, kosa, klasa, por, polka, rolka, lok, lak karp, kopa, kapa, kora, kara itp.

3. Tworzenie wyrazów z sylab.

ma –

to –

no –

ry -

ga –

pa –

wa –

cza –

np. mapa, pary, tory, nory czary, wary, gapa, czapa, nowa itd.

4. **W zdaniach poniżej są ukryte nazwy owadów. Znajdź je.**

Odsłoń mi ten widok. (*słoń*)

Wysoko tutaj jest. (*kot*)

Daleko za siedmioma górami. (*koza*)

Pola szła koło sadu. (*osa*)

Spieszyłam się bardzo. (*pies*)

Twoje życie jest dobre. (*jeź*)

5. **Ćwiczenia graficzne:**

- odrysowanie przez kalkę lub szablon i kolorowanie dużych liter,
- formowanie liter z plasteliny, sznurka, drutu, ciastoliny,
- obrysowywanie kształtu poszczególnych liter od szablonu i pogrubianie konturów wzorów,
- rysowanie, malowanie, wyklejanie, wydzieranie, lepienie z plasteliny, modeliny, masy solnej, gliny,
- ćwiczenie zdolności do kontrolowania siły nacisku ręki dziecka w trakcie pisania, np. poprzez:
  - kreślenie linii, figur, liter, cyfr na tackach z kaszą;
  - malowanie farbą palcami na dużych arkuszach papieru;
  - malowanie farbą przy użyciu pędzla do golenia;
  - wykonywanie ćwiczeń graficznych przy użyciu rozmaitych narzędzi wymagających zróżnicowania siły nacisku: lekkiego (kreda, węgiel rysunkowy, pędzelki, cienkie mazaki, pióro) i silnego (kredki woskowe, gruby mazak, ołówek, długopis).
- w pracy można skorzystać np. z następujących propozycji książkowych: „*Ćwiczenia grafomotoryczne wg Hany Tymichovej*” M. Bogdanowicz i „*Wesołe szlaczki, fale i zygzaczki*” K. Roćławska-Dąbecka, „*Od dysgrafii do kaligrafii*”- M. Bogdanowicz, M. Rożyńska, „*Dyktanda graficzne*” – Z. Handzel, „*Symetryczne dyktanda graficzne*” autorstwa R. Zelkera, „*311 szlaczków i zygzaków. Ćwiczenia usprawniające rękę piszącą*” R. Hływa lub z innych pozycji dostępnych na rynku księgarskim.

6. Ćwiczenia ortograficzne.

- wstępna analiza wyrazu przed zapisem,
- pisanie z pamięci - porównywanie ze wzorem,
- powtarzanie przez dziecko zdań przed zapisem,
- wyszukiwanie prawidłowych podpisów do obrazków,
- szeregowanie rozsypanek zdaniowych,
- wspólne redagowanie prostych tekstów.

Ćwiczenia ortograficzne można wykonywać przy użyciu wielu materiałów m.in. zeszyty „*Ortografitti*” (dla poziomu szkół podstawowych młodszych i starszych oraz ponadpodstawowych), „*Karty ortomagiczne. Polisensoryczne utrwalanie poprawnej pisowni*” autorstwa M. Bogdanowicz i M. Różyńskiej lub „*Nauka ortografii i interpunkcji (wiadomości i ćwiczenia) dla klas IV-VI*” J. Wójcik. Dla młodszych dzieci proponuje się pracę w oparciu o serię ćwiczeń „*Ortografitti z Bratkiem*”, zeszyty ćwiczeń przeznaczonych do nauki ortografii p. Omiecińskiej Aurelii i p.Saduś Zdzisławy

7. W celu **stymulacji integracji wzrokowo-słuchowo-ruchowej** warto skorzystać z pozycji „*Metoda dobrego startu. Piosenki do rysowania*” M. Bogdanowicz. Są to ćwiczenia polegające na jednoczesnym połączeniu elementu ruchowego z postrzeganiem słuchowym i wzrokowym.
8. W pracy nad zaburzonymi lub osłabionymi **funkcjami słuchowymi** mogą okazać się przydatne propozycje ćwiczeń zawarte w książce A. Tońskiej-Mrowiec, I. Pojmaj „*Zabawy słuchowe. Ćwiczenia dla uczniów klas 0 i I-III*”.

9. **Pisanie z pamięci** - co dzień.

- Przeczytaj uważnie wybrany przez siebie, lub wskazany przez rodzica fragment tekstu (ok. 4-5 zdań niezbyt długich, po ok. 5 wyrazów w zdaniu).
- Przeczytaj pierwsze zdanie, zapamiętując tekst i pisownię wyrazów.

- Uzasadnij pisownię trudnych wyrazów.
- Powiedz tekst z pamięci.
- Przeczytaj powtórnie zdanie sprawdzając, czy dobrze zapamiętałeś.
- Napisz tekst z pamięci.
- Sprawdź zapis i nanieś poprawki.
- Porównaj zapis ze zdaniem wzorcowym i nanieś poprawki.
- Zakryj zdanie wzorcowe i napisane.
- Napisz powtórnie to samo zdanie.
- Sprawdź zapis.

10. **„Czytanie na raty”** (codziennie 20 min):

- Dziecko czyta na głos (fragment, na miarę możliwości dziecka np. ¼ strony).
- Dziecko czyta z dorosłym razem (chórem).
- Dorosły czyta dziecku (2–3 razy więcej tekstu).
- Dziecko czyta samo po cichu (określony fragment).
- 1 – 2 powtórki.
- Na zakończenie – wspólne streszczenie całości.

11. Podczas **redagowania wypowiedzi pisemnych** pomagać w tworzeniu schematów pracy, planowaniu kompozycji wypowiedzi (wstęp, rozwinięcie, zakończenie), pomagać w doborze argumentów, jak również odpowiednich wyrażen i zwrotów. Pomocne w doskonaleniu redagowania różnych form wypowiedzi pisemnych mogą być książki B.Surdej, A.Surdej *„Pisanie nie jest trudne! Ćwiczenia redakcyjne dla klasy 4, 5 i 6 szkoły podstawowej”*. Pomocne będzie także stworzenie słownika synonimów☺.

Proponuję także odniesienie się do kilku stron internetowych, które podają bardziej rozbudowany sposób pracy z dzieckiem z diagnozą zaburzeń dyslektycznych oraz tłumaczą czym są te zaburzenia i jak można je zidentyfikować:

https://euroidea.files.wordpress.com/2012/10/przewodnik-dla-rodzicc3b3w-dzieci-z-dysleksjc485_e-book-pdf-web1.pdf

<https://ptd.edu.pl/proftest/publikacjedysleksja.html>

<http://www.spbanino.098.pl/strona/images/pdf/dysleksja.pdf>

<http://zppp.ids.czest.pl/dokumenty/publikacje2/pracadyslektyk.pdf>

<https://womgorz.edu.pl/files/dysleksja.pdf>

LITERATURA:

1. BOGDANOWICZ Marta, ADRYJANEK Anna, Uczeń z dysleksją w szkole, Gdynia wyd. Operon 2005
2. BOGDANOWICZ Marta, ADRYJANEK Anna, ROŻYŃSKA Małgorzata, Uczeń z dysleksją w domu; Gdynia, wyd. Operon 2007
3. KRASOWICZ - KUPIS Grażyna (red.), Diagnoza dysleksji. Najważniejsze problemy; Wydawnictwo Harmonia, Gdańsk 2009
4. MIELCAREK Dorota, Mini- max o dysleksji czyli minimum tego, co na ten temat powinni wiedzieć rodzice i nauczyciele ucznia dyslektycznego by maksymalnie mu pomóc, Wydawnictwo Seventh Sea, Warszawa 2006
5. REID Gavin, Dysleksja, Wydawnictwo K.E.LIBER, Warszawa 2006
6. RENTFLEJSZ - KUCZYK Amelia, Jak pomóc dzieciom dyslektycznym, Wydawnictwo Juka, Warszawa 1999
7. TUREWICZ Wanda (red.) Jak pomóc dziecku z dysortografią, ODN, Zielona Góra 2000
8. Własne doświadczenia

opracowała

Dominika Tomczyszyn